

I. Országgyűlés

25. cím Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala

Dr. Rabóczki Bence
főigazgató

Budapest, 2021. május „10”

Varga Mihály
pénzügyminiszter

Budapest, 2021. május „10”

I. A célok és elvárt eredmények meghatározása, felsorolása, számszerűsítése

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága (a továbbiakban: Bizottság) és a tevékenységét segítő Hivatal legfontosabb feladata a kommunista diktatúra hatalmi működésének feltárása, valamint a diktatúrával kapcsolatos állami emlékezet megőrzése. A Bizottság célja 2014. évi megalakulásától kezdve az, hogy hozzájáruljon a kommunista diktatúra áldozatainak emléke előtti tisztelgéshez, a magyar társadalmat ért sérelmek és veszteségek mind teljesebb feltárásához, a korszak generációkon átívelő egyéni és kollektív traumáinak széles körű bemutatásához, a magyar társadalom, külön is a fiatal generációk korszakra vonatkozó ismereteinek gyarapításához. A legfontosabb pártállami szervek működésének és vezető apparátusának hiánypótló alap kutatásokon nyugvó feltárása lehetővé teszi a kommunista diktatúra formalizált és rejtett hatalmi mechanizmusainak, hatalomgyakorlási technikáinak és működtetői körének megismerését. A koronavírus világjárvány miatt a Bizottság 2020-ban és 2021 első negyedévében sajnálatos módon nem tudta megvalósítani bizonyos tervezett rendezvényeit, projektjeit, ezért a kutatásra és a tartalomfejlesztésre koncentrált. A rendezvények pótlására 2021 második felétől, részben 2022-ben fog sor kerülni.

Alapfeladatainak megvalósítása érdekében a Bizottság 2022-ben is folytatja a pártállam működését, főbb szervezeteinek és vezető tisztségviselőinek feltérképezését célzó, hiánypótló alap kutatásait. Ennek keretében továbbfejleszti és bővíti a kommunista állampárt központi irányításban és a területi szervezetekben dolgozó funkcionáriusainak karrierútját bemutató internetes adatbázisait (NEB Tudástár, www.neb.hu; Párt-Állam-Párt adatbázis, www.paap.hu), valamint az 1956-os forradalom és szabadságharc vérbe fojtását követő megtorlás áldozatait és a végrehajtó apparátust bemutató online adatbázist. Utóbbi, a perek56.hu címen elérhető adatbázis 2022-ben tovább bővül a halálra ítélt, de a kivégzést végül elkerülők, továbbá az úgynevezett „nagyidősök” – életfogytig tartó, vagy 10 évnél hosszabb börtönnel sújtottak – sorsának és az ellenük lefolytatott eljárások végrehajtóinak bemutatásával. Hasonlóan nagy jelentőséggel bír az 1945 utáni törvénysértő perek feldolgozása és online adatbázisban történő közzététele. A nagyszabású munka eredményei a konceptiosperek.hu internetes adatbázisban kerülnek bemutatásra az érdeklődőknek. A Bizottság folytatni kívánja továbbá a büntetés-végrehajtási iratok feltérképezését, valamint folyamatosan nyilvánosságra hozza az eddig javarészt ismeretlen népbírák, népi ülnökök, a törvénytelen eljárásokban részt vállalt ügyészek és bírók nevét és karrierútját.

A Bizottság az elmúlt években több nagyszabású megemlékezéssorozatot rendezett, melyek mintájára 2021–22-ben a kommunista diktatúra alatt folytatott egyházüldözést kívánja bemutatni. A diktatúra ideológiai és politikai alapon is kiemelt ellenségének tekintette az egyházakat, korlátozta, esetenként nyíltan üldözte mind a lelkeseket, mind a híveket. A Bizottság a korábbi sokirányú kutatásait összegezve az egyházak kommunista diktatúra alatti elnyomására és a válaszként kialakult nyílt vagy burkolt ellenállási formákra kívánja irányítani a figyelmet. A programsorozatnak tudományos konferencia, szabadtéri kiállítás, középiskolásoknak szóló tanulmányi verseny, rövidfilm egyaránt részét képezi majd.

Vallásgyakorlás, mint kulturális ellenállás a kommunista diktatúra időszakában címmel a Bizottság 2019-ben átfogó kutatási projekteket indított, amelynek célja a már rendelkezésre álló kutatási eredmények, forrásgyűjtemények és adatbázisok felhasználásával, valamint új kutatások megindításával bemutatni a pártállami egyházpolitikára, a kommunista rendszer vallásellenességére adott katolikus és protestáns válaszkísérletet, és feltárni az értékmentés megvalósult formáit. A projekt 2023-ig tart. A kutatás arra a kérdésre is választ keres, hogy értelmezhető-e a vallásgyakorlás a kulturális ellenállás egyik terepeként. A kutatócsoport eredményeit a hagyományos tudományos publikációk mellett adatbázisban is közzé fogja tenni, így széles körben megismerhetővé válnak a projekt során elvégzett munka eredményei. A Bizottság a tudományos publikációk 2022. évi előkészítése mellett, a részeredmények

bemutatása és megvitatása érdekében konferenciákon, illetve ismeretterjesztő publikációk útján teszi közkinccsé a feltárt tényeket, adatokat, összefüggéseket.

A Bizottság ezen túlmenően is nagy hangsúlyt fektet a korszerű ismeretterjesztésre, a fiatal generációk figyelmének felkeltésére. Ennek érdekében további ismeretterjesztő, az oktatásban segédanyagként felhasználható rövidfilmet készít az iskolai történelemoktatáshoz szorosan kapcsolódó témakörökben.

A Bizottság általánosabb, az államszocialista rendszer teljes időszakát felölelő programja a kommunista diktatúra vidéki társadalomtörténeti jelenségeinek átfogó vizsgálata, különös figyelemmel a diktatúrával szemben megnyilvánuló ellenállás egyéni és kollektív formáinak feltárására és dokumentálására. Ez a munka az elmúlt évekhez hasonlóan az Eötvös Lóránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközponttal közösen létrehozott Vidéktörténeti Témacsoport keretein belül zajlik, az egész országra kiterjedően. 2022-ben a kutatások – az országos levéltári hálózat segítségével – különös figyelmet fordítanak a vidéki társadalmat sújtó vagyronvesztésre, a tulajdontól való megfosztás folyamatára. A Vidéktörténeti Témacsoport 2014 óta folyamatosan jelenteti meg tanulmányköteteit (2020-ig 7 kötet látott napvilágot), 2022-ben újabb kiadvány, kiadványok megjelenése várható.

A Bizottság 2022-ben is kiemelt figyelmet fordít arra, hogy együttműködjön lengyel, cseh és szlovák emlékezetpolitikai társintézetivel, valamint további nemzetközi szervezetekkel, így az Európai Emlékezet és Lelkiismeret Platformjával. Ez utóbbival a Bizottság több nagyszabású nemzetközi tudományos projekt megvalósítását tervezi 2022-ben. Az egyik kiemelt projekt célja – hasonlóan a belföldre tervezett programhoz – bemutatni a kommunista diktatúra idején az egyes országokban folyó egyházüldözést. A másik projekt, amelynek címe „European gulag”, a szovjet mintára létesült táborrendszereket mutatja be valamennyi érintett ország konkrét példáin keresztül, egyrészt utazó kiállítás, másrészt korszerű internetes adatbázis segítségével.

Kiemelten fontosak a Bizottság oroszországi levéltári kutatásai is, amelyek célja eddig feltáratlan iratok publikálása. 2022-ben továbbra is kiemelt programként folytatódik a magyar vonatkozású orosz levéltári források feltárása és kiadása, együttműködve a Moszkvai Magyar Levéltári Intézettel, továbbá orosz állami levéltárakkal. A Bizottság, együttműködve orosz szakmai partnereivel, olyan kötetek kiadásán dolgozik, amelyek témáját az 1956-os forradalom leverését követő legfelsőbb politikai vezetők tanácskozásai adják. A Kádár–Hruscsov, valamint a Kádár–Brezsnyev tanácskozásokról szóló kiadványok részben magyarországi forrásokra, de döntő mértékben orosz levéltári forrásokra építve, a magyar kutatás számára ismeretlen dokumentumokat bemutatva segítenek megismerni a politikai döntéshozatal legmagasabb szintjeinek működését.

A Bizottság 2022-ben is kiemelt figyelmet kíván fordítani a tudományos eredmények angol nyelven történő közzétételére.

II. A célok megvalósításához rendelkezésre álló erőforrások 2022-ben

millió forintban, egy tizedessel

Megnevezés	Kiadás	Bevétel	Támogatás	Átlagos statisztikai állományi létszám (fő)
Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala	1 324,1		1 324,1	71

III. A célok elérésének módja a felügyelt ágazatokban

III.1. Intézményekkel történő feladatellátás

A Bizottság 2022-ben folytatja az alaptevékenységéhez kötődő, munkacsoportok (belügyi, külügyi, katonai, kulturális, igazságügyi, gazdasági) keretében zajló tudományos kutatást, annak szisztematikus vizsgálatát, hogyan működtek a pártállami diktatúra formalizált és rejtett hatalmi mechanizmusai a mindennapi gyakorlatban. A Bizottság célja – a diktatúra emlékezetének megőrzése és a közgondolkodás formálása érdekében – a kutatási eredmények minél szélesebb körben történő megismertetése és elérhetővé tétele. Ennek érdekében a Bizottság 2022-ben is számos hazai és nemzetközi tudományos konferenciát szervez, emellett folytatja a kutatók által készített tanulmányok és monográfiák kiadványok formájában való megjelentetését, illetve tematikus honlapokon történő közzétételét. A hagyományos publikációs formákkal párhuzamosan a Bizottság törekszik arra, hogy minél több ismeretterjesztő filmet, elektronikus tartalmat, adatbázist és tematikus összeállítást tegyen közzé.

A Bizottság kiemelt feladatának tekinti a közép-kelet-európai társintézményekkel való intenzív együttműködést, a pártállami diktatúrák működésének hasonlóságaira és egyediségére vonatkozó közös kutatási projektek megvalósítását. Ennek keretében rendszerezett forrásfeltárást végez egymás országainak történetére vonatkozóan a hazai, illetve az adott ország iratőrző intézményeiben. A Bizottság 2022-ben több témában is tematikus nemzetközi tudományos konferenciát, illetve közös workshopokat tervez elsősorban lengyel, szlovák és cseh kollégákkal. A közös kutatások segítségével teljesebb kép rajzolódhat ki a kommunista diktatúrák általános jellemzőiről.

millió forintban, egy tizedessel

Nemzeti Emlékezet Bizottságának Hivatala cím	Kiadás	Bevétel	Támogatás	Átlagos statisztikai állományi létszám (fő)
2021. évi törvényi előirányzat	1 324,1		1 324,1	71
2022. évi javasolt előirányzat	1 324,1		1 324,1	71

III.2. Fejezeti kezelésű előirányzatokkal történő feladatellátás bemutatása

Fejezeti kezelésű előirányzatot a Hivatal 2022. évre nem tervez. A fejezetnek kiemelt nagyberuházása, több évre tervezett fejlesztése nincs.

III.3. Tájékoztató a több év előirányzatait terhelő programok, beruházások és más fejlesztések későbbi évekre vonatkozó hatásairól

A Hivatalnak több év előirányzatait terhelő programja, beruházása és más fejlesztése nincs.

III.4. Az uniós források felhasználásának szerepe a felügyelt ágazatokban

A Hivatal munkatársai folyamatosan figyelemmel kísérik a Bizottság kutatási tevékenységi körébe tartozó uniós pályázati lehetőségeket, mindazonáltal a Bizottság, illetve a Hivatal alapfeladata körébe tartozó történelem- és társadalomtudományi – alapvetően nemzeti vonatkozású – témaköröket érintően kevés az uniós pályázati lehetőség. Társintézményeivel együtt a Bizottság ugyanakkor arra törekszik, hogy a kommunista diktatúra emlékezeté részévé váljon a közös európai emlékezetpolitikai gondolkodásnak.

III.6. A szakpolitikai célú nemzetpolitikai/határon túli feladatok a tárca költségvetésében

Nemzetpolitikai, határon túli feladatok finanszírozását szolgáló előirányzat a Hivatal költségvetésében nem szerepel.